

סוגרים מעגל

מסמכים שהתקבלו מגרמניה סייעו לניצול לחשוף את גורלו של אביו

מאת לאה גולדשטיין

התצלום באדיבות תומר אפלכאום

■ משה בר-יודא: "עכשיו יש לי מועד מדויק ליארצייט של אבי."

לי מועד מדויק ליארצייט, אמר בר-יודא כשקיבל את המידע. "אננם אין זה מנחם או משמח אותי, אבל יש בי שביעות רצון על שאני יכול לסגור מעגל ולהמשיך הלאה."

מנהל אגף הארכיונים ביד ושם ד"ר חיים גרטנר מסביר שמאז פברואר 2008 גדל מספר הפונים אל שירותי המידע והיעץ של יד ושם בכ-50%. "בחודשים האחרונים טיפלנו בבקשות לחיפוש מידע על כ-2,000 קרבנות שואה. חלק מן הפונים כבר פנו אלינו בעבר וביקשו לנסות למצוא מידע נוסף על קרוביהם, ואחרים פנו אלינו בפעם הראשונה". גרטנר מסכם: "הוספת אוסף יד ושם פותחת לפנינו אפשרויות חדשות שלא היו בידינו קודם לכן ומחזקת את יכולתנו להתחקות על גורלם של אנשים בתקופת השואה".

אפשר להפנות בקשות לחיפוש בטופס מקוון באתר האינטרנט של יד ושם: www.yadvashem.org או בדואר רגיל.

■ בתחילת ינואר השנה פנה ניצול השואה משה בר-יודא לארכיוני יד ושם בבקשה לברר פרטים על גורלו של אביו אלפרד (אברהם) קסטנר שנרצח בשואה. הבקשה הגיעה בשעה הנכונה: ביד ושם כבר היו דפי עד, ובהם רשום שקסטנר נעלם מיד לפני חג הפסח בשנת 1942. אבל עדיין לא היה ידוע לאן הוא נלקח ומה אירע לו בזמן השואה. בזכות מסמך אחד מתוך כ-20 מיליון המסמכים הממוחשבים שקיבלו ארכיוני יד ושם לפני כמה חודשים מאוסף שירות האיתור הבין-לאומי (ה-ITS) שבגרמניה, בר-יודא יודע היום בדיוק מה עלה בגורלו של אביו ומתי.

משה-בר יודא נולד בברטיסלובה שבצ'כוסלובקיה והיה בן שמונה כשראה בפעם האחרונה את אביו. בר-יודא שרד בשואה בהונגריה בכמה זהויות בדויות והגיע עוד בזמן המלחמה לארץ ישראל. במשך השנים שמע שמועות, ולפיהן אביו נרצח במיידנק ואולי באושוויץ. על סמך אחת העדויות אמו אף הותרה מעגינותה אחרי המלחמה ב-1948 בבית הדין הרבני בתל אביב.

המסמך הראשון המתעד במהימנות את גורלו של האב נמצא ברשימה השמורה בארכיוני יד ושם. השם אלפרד קסטנר רשום ברשימת מגורשים למחנה נובקי שבסלובקיה. מתברר שהמידע הזה בזיכרונו של הבן היה מדויק והגירוש אכן אירע בערב "שבת הגדול", ט' בניסן תש"ב (27 במרס 1942). במסמכים שהגיעו לא מכבר לארכיוני יד ושם נמצאו רשימות של הנרצחים בקרמטוריום של מיידנק בחודשים יולי עד ספטמבר 1942. ברשימות הללו רשום שמו של האב ואף תאריך הרצח: 7 בספטמבר 1942 ("כ"ה באלול תש"ב). המסמך המתעד את רצח האב במיידנק הגיע לאוסף ה-ITS רק באמצע שנות ה-60 ולכן אינו נמצא במסמכי ה-ITS שיד ושם צילם בשנות ה-50. "במשך 60 שנה ציינתי את יום פטירתו של אבי בעשרה בטבת, יום הקדיש הכללי. עכשיו יש

מאוד כנה ברצון שלה לעזור לי. לביקור אחד היא אף הביאה אתה את הוריה [...] גם אביה הוא ניצול שואה. אהבתי מאוד שהוריה באו אתה".

אף שהכאב על יקיריה שאבדו בשואה ימשיך ללוות אותה תמיד, ריטנברג מצאה נחמה בכך שהנציחה את משפחתה. "אני לא מוצאת מנוח. לעולם לא אוכל. אך אני שמחה שהנצחתי אותם. אני חושבת שזה היה הדבר הנכון לעשות. יש בכך משום אמירה – לא שכחנו אותם, לעולם לא נשכח אותם. בכל יום ישישי אני נזכרת בדמותם. אני מקווה שהזיכרון שלהם לא ימוש ממני לעולם".

יעלה קופר מספרת גם שהמתנדבים מטפחים את הקשר המיוחד שנרקם בתהליך עם ניצולי השואה ושהם גאים בתרומתם למפעל הזיכרון הלאומי. "רבים מהמתנדבים חזרו אלינו בתחושה של סיפוק ושליחות. הם מאוד שמחו להשתתף במשימה הלאומית הזאת. רבים מהם ציינו שנוצר קשר עמוק עם ניצולי השואה", אומרת קופר.

בסופו של דבר תהליך ההנצחה מקל על המתנדבים ניצולי השואה המשתתפים בפרויקט איסוף השמות, בייחוד המתנדבים שהם עצמם ניצולי שואה. עליזה שומרון מסבירה: "בסוף האנשים מאוד מודים לי. אני שמחה שאני עוזרת לבני אדם בדברים שקשים להם. זה שכרי".

יד ושם זקוק למתנדבים בדרום ובצפון לביקורים בבתי הניצולים. להתנדבות בפרויקט או לבקשת עזרה במילוי דפי עד אנא פנו לרכזת המתנדבים בפרויקט איסוף השמות יעלה קופר, 02-6443808.

■ במאי 2008 יצאה משלחת של יד ושם לברוס והצטרפה לתושבים מקומיים המשתתפים בפרויקט איסוף שמות של כ-800,000 קרבנות השואה מהאזור. מימין לשמאל: אינה גרסימובה, מנהלת המוזאון היהודי במינסק; ד"ר אהרון וייס, יועץ מיוחד של הגוינט בברית המועצות לשעבר; אבנר שלו, יושב ראש הנהלת יד ושם; יוסי הולנדר, איש עסקים והתומך של הפרויקט; יוני לייפר, נציג הגוינט בבלרוס; לאוניד רובינשטיין, ראש הקהילה היהודית בבוברויסק

הסכם בין ישראל לגרמניה על חומר ארכיוני

■ בתחילת יוני נחתם ביד ושם הסכם להמשך שיתוף פעולה בין משרד החוץ בגרמניה ובין הארכיוני ביד ושם לקטלוג חומרים ולהנגשתם לציבור הרחב. הפרויקט מתבצע זו השנה השנייה בשיתוף המכון לחקר ההיסטוריה בת זמננו במינכן. בפרויקט נאספים ומקוטלגים חומרי ארכיוני על מערכת החוק והמשפט בגרמניה, יחסה ליהודים בתקופת השואה והתמודדותה עם פשעי הנאצים לאחר תום המלחמה.

בארכיוני יד ושם נאספו במשך עשרות שנות קיומו כ-75 מיליון דפי מסמכים מסוגים שונים, בהם גם חומרים משפטיים רבים שעניינם מעמדם החוקי של היהודים והפעילות של מערכת החוק בגרמניה הנאצית נגד יהודים. מאגר המידע המשותף יתבסס על המסמכים הרבים שנאספו ביד ושם מארכיונים בגרמניה במשך השנים בנושא זה. קטלוג המסמכים והתעודות והנגשתם לקהל הרחב בכלים טכנולוגיים מודרניים יעשירו את הידע בתחום זה ויפתחו לפני חוקרים תחומי מחקר חדשים.